

հեղինակը շատ պատշաճ համարած է անոր ուղղութեանը հետեւելով :

Միայն թէ մեծ պակաս մը գործած է թորոսեան, երբ իր գործին մէջէն մետրական դրութիւնը բոլորովին ջնջած է և անոր վրայ համառօտութիւն իսկ չէ խօսած, ըսելով թէ այս դրութիւնն սփռւ է իրականին մէջ հոս և-է-ր-թ-ա-ճ-ե-լ է. գաղափար մը՝ որ յիշեան սխալ է: Ընդհակառակն մետրական դրութիւնը Պոլսոյ՝ եթէ ոչ Թուրքիոյ մէջ, օր ըստ օրէ կը ներմուծուի եւ այսօր միթէ հաստատուած չէ՞ որ Պոլսի եւ Թուրքիոյ այն քաղաքներն՝ որ Եւ-րոպայի հետ յարաբերութեան մէջ կը գտնուին՝ չափելու համար՝ նաեւ մտորը, կշռելու համար՝ նաեւ հազարակրամը եւ հեղուկներու համար՝ լիտրն եւս ինչպէս նաեւ վաճառականութեան մէջ երբեմն ֆրանքն ալ կը գործածեն, չենք ըսեր թէ օսմանեան չափերը, դրամներն ու կշռուիքը գրքէն վտարել եւ միմիայն մտարա-կան դրութեան վրայ խօսել հարկ ըլլար, ընդ-հակառակն հեղինակը շատ լաւ ըրած է անդա-կան միութեանց վրայ մանրամասնօրէն խօսելով, բայց պէտք էր նաեւ ասոնցմէ ետեւ մետրական դրութեան վրայ ալ համառօտ մեկնութիւն մը տալ, ինչ որ անհրաժեշտ էր:

— 32երորդ էջին տակը իբր արաբական թուանշան՝ թրքականները ցոյց տրուած են եւ արաբականներն՝ իբր եւրոպական նշանակուած: Միթէ մեր այսօր գործածած թուանշաններն արաբական կոչուածները չէն զոր Գաղղիա Ժ, դարուն Արաբացիներէն փոխ առած է:

— 61երորդ էջը թիւ 7 եւ 8 հար-ցումներուն մէջ Մէքիտիէին եւ Քառորդին քանի ղրոշ ընելն եւ նոյնպէս 75երորդ էջը 11երորդ հարցումին մէջ 1000 ղրոշին քանի Մէքիտիէ ընելը հարցուած է՝ առանց գեո-դրամներու վրայ խօսուած ըլլալու:

— 67երորդ էջը նաեւ շատ մը ուրիշ տեղեր յաւելման, բարձման, բազմապատկու-թեան եւ բաժանման վրայ խնդիրներ տրուած են՝ առանց տակաւին չորս գործողութիւններուն վրայ մեկնութիւն տրուած ըլլալու:

— 100 եւ 101 էջերը 6, 14 եւ 21երորդ խնդիրներուն մէջ թէ յաւելման եւ թէ բարձման վրայ խօսուած է եւ ասոնք պարզ բարձման խնդիրներուն կարգը գրուած են, այս պարագան տղան կը շփոթեցնէ, ուստի պէտք էր այս խնդիրներն առաջին երկու գործող-ութեանց վրայ եղող խնդիրներու կարգը դնել:

— Կոնպէս էջ 108, 3րորդ եւ 4րորդ խնդիրներուն մէջ թէ յաւելման եւ թէ բազմապատկութեան վրայ խօսուած է. պէտք էր նաեւ այս խնդիրները չորս գործող-ութեանց վրայ եղողներուն կարգն անցընել:

— 103երորդ էջին մէջ բազմապատ-կութեան հասարակ աղեւսակն գրուած է. բայց լաւագոյն կ'ըլլար եթէ ասոր պիւթագորեան աղեւսակն ալ կցուած ըլլար, թէպէտ եւ այս՝ 1էյսէնի Թուաբանութեան մէջ ալ չկայ. եւ ասով տղան պիտի հետաքրքրուէր միշտ սոյն աղեւսակին դիմելու եւ քիչ ժամանակունքն մէջ միաւորներուն իրարու հետ բազմապատ-կութիւնը մտքին մէջ պիտի խորագորուէր:

— 151երորդ էջը 176 թուին մէջ քառա-կուսիի մը խորիսը թող 3 կանգուն ըլլայ եւ բարձրութիւնն ալ նաեւ թող 3 կանգուն ըլլայ ըսուած է. միթէ քառակուսիի մը մէկ կողմը միւս կողմերուն ալ հաւասար չէ՞. ուստի եթէ խորիսը 3 կանգուն է՝ պէտք է անպատճառ բարձրութիւնն ալ 3 կանգուն ըլլայ: "Թող ըլլայ", բացատրութիւնը պարզապէս տղան շփո-թութիւն կրնայ պատճառել:

— 152երորդ էջին մէջ եռանկիւնին եւ տրապէզին վրայ խօսուած է. միթէ պատ-շաճ չէր հոս սոյն խորանարդներուն ալ մա-կերեւոյթը գտնելու կերպը բացատրել:

Ահա Թորոսեան էֆէնտիի Թուաբանու-թեան մասին քանի մը դիտողութիւններ՝ որոնք սակայն ծառեր չեն բերեր գրքին մեծագոյն մասին լաւ պատրաստուած եւ յստակօրէն բացատրուած ըլլալուն:

Սոյն Թուաբանութեան ընթացքը կը վեր-ջանայ 35ի մօտ Թուաբանական բառերով, որոնք նշանակութիւնն ալ նշանակուած է:

ՄԱՐԹԻՉ ՍՈՒՆԱՏ

Ա Յ Ե Ն Ի Ա Յ Ի Ը

1. ՁԱԵՆԸՎ ԲՈՒՆ

Հանգէս Ամս. էջ 62 Մագաղաթեայ Աւետարանին "ընդանի վրեն || կաւ" տողը գրի մը անշնթեանութեան պատճառաւ "անիմաստ" գտած էի. պէտք է կարգաւ զայն "ընդանի վրենակաւ" այս է՝ անգիւնէն Զ-ի-ի-ի, այսպէս կը պահանջէ արդէն իմաստն (սեպհանեան Ժաւ-քով գրել տուաւ եւն), ունինք հայերէն բառ

մը ինչու, որ երկուս գործածուած է հիներէն (Փ. Սոփրատ էջ 266 "հրեայքն հրաման առեալ յարքունուտ առնուլ զվզենայն շինութեան տաճարն ի քրիստոնէից հարկաց, եւ ղսկեր. Յովհ. Բ. 33, 41, հմմտ. Հայկազն. թառ. Բ. 819), որուն ուրիշ մէկ ձեւն է վզեան վզէն, աւելի յաճախ գործածուած յետին-ներէն, (հմմտ. անդ.) սակէ ծագած է նաեւ յայն վզենկիմ (սուժիլ) եւ վզենկեցոյանել (սալ առեւել) գործածուած Մ. Գոշէն՝ Դա-աւաստանագրոց մէջ. սոյն այս բառն է առանց տարակուսի նաեւ զոսա. Բարձրերկրցւոյ առ Հե-թում գրած թղթին մէջ, ուր կ'ըսուի ըստ էջմ. 2եռ. "Ծիթէ զն" (զեան) եղեւ նմա. ըստ ճշմարտութեան եւ ըստ մեզ՝ փարթեմութիւն եղեւ Որդւոյ մարդեղութիւնն" (ԱՐՏՏ. 1892, էջ 949), հոս Պարսիս ձեռագիրն ունի ինչն ընթերցուածն, զոր Տեր-Միքէլեան իբրեւ յայտ-նի "սիթլ, անտեսած է: Բառիս իմաստն է ըստ Հ.Բ. "զեան, փնտ, աղփ, առգանք, ծաղիք, ա իւր ծագումն պէտք է փնտռել անշուշտ պահլ. եւ նոր պարսկ. zīzān, զանդ. zyāna- բառին մէջ, որ հայերէնի մէջ ալ մօտ գտած է "զեան, (եղջ. 48, Լամբ. եւն) եւ "զեան", (Գ. թշ. 171) ձեւերով: Հիւրման (Arm. Gr. 160) սոյն այս զեան բառին տակ կը գտաւ ինչն եւ ինչու, եւ կը փնտռէ ծագումն զանդ. *vīzyāna- արամայի մէջ:

Գրած էի արդէն սողեւս, երբ ընդունեցայ Մեծ. Դարայրի բարեկամական նամակն, ուր ի միջի այլոց կը հաղորդէր ինձ նաեւ ինչու ընթերցուածն. այսու կրկին կը հաստատուէր նկատածս:

Հ. Ն. Ա.

2. ԿԱՐԵՊԵՑ ԱՐԴ. ԱՐԴԻԱՆՈՒԳՈՒՍԵՑԻ

Արշակ Ալպոյաճեան՝ ծանօթ իւր բանա-սիրական յօդուածներովն Հաւթիսի եւ տաճ. հայկա թերթերու ընթերցողաց —, նուիրած է Մահայ շարքաթեմութիւն կարեւոր յօդուած մը "Հայ ղաթեր-նիսի քոթնն ինչ նշանաւոր դէպ-էն — Կաթեր-Վ. Արքեպիսկոպոսէն" (Մահի 55 [1908], Թ. 7, էջ 137—141), ուր կ'ուսումնասիրէ մանրամասնօրէն այդ վարդապետին գործունեութիւնն Հայ ապագրութեան պատմութեան 1661—1683 շրջանին մէջ, կարապետ Վրդ. աննունը օգնական մը կը հան-դիսանայ Ոսկան Վրդ. ի, որուն աշակերտ ալ կը կոչուի. իւր գործունեութեան ասպարէզն եղած է մասնաւորապէս Ամստերդամ, Լիւքսեմբուրգ եւ

Մարսիլիա, ուր ապուած գրքերէն կ'ընթէ ան-լատին է իւր անունն. ստորգ է ինքն շարունա-կեց Ոսկանայ ձեռնարկութիւնն անոր մահունէն († 1674) ետքը ժամանակ մը — տես այս աւանդան վրայ ներկայ յօդուածս եւ Պատմ. Հայ. ապագրութեան, Աննետ. 1895 —, բայց թէ երբ եւ ինչպէս վախճանեցաւ, ցայժմ ան-յայտ կը մնար: Արքեպիսկոպոսէն կու գայ այս մա-սին լըյս մը ձգել, հանելով Արքեպիսկոպոսէն գերեզմանոցէն անոր դամբարանի տապանագիրն. ի մէջ կը բերենք այս նկատմամբ գրածներէն կարեւոր տողերս.

"Այս անձնաւորութեան անշուշտ եւ անշմար գերեզմանը ինձի վիճակեցաւ գտնել 1906 Մայիսի մէջ՝ Արքեպիսկոպոսէն ընդարձակ գերեզմանատա-նին՝ եկեղեցականներու յատուկ բաժինին մէջ, անոր թեւեռնիքի բլլալու աստիճան հին տապա-նաբարով մը, ուր միայն վեղար մը եւ գաւազան մը կ'երեւային յատկանշական եւ ուշագրաւ... Կարապետ վարդապետին անշուշտ գերեզման... շատ բան կը խօսէր, պարզելով քիչ եւ շատ կեանքը մարդու մը՝ որ մեր մօտաւոր լուսաւորու-թեան գործին ամենէն եւ անգուռն աշխատողներէն մէկը եղած էր. թողունք որ իւր տապանաբար խօսի.

ԱՅՍ Է ՏՍԱՊԵՆ ԴԻՐ ՀԱՆԴԱՍԻ
ՈՒՐՈՒՄԵ՝ ՄԵԾԻՒ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՑՈՒՐԳՈՒԼԻ
ԷՐ ՏԱՐԵՊԵՑ ՏԵՆԱՌԻ ՈՍԿԱՆԻ
ԿՐԿԻՆ ԼԵԶՈՒԹՅ ՔԱՐԴՄԱՆՈՒԼԻ,
ԼԵՆԱ ԱՌԱՋԵՆՈՐԴ ԱՐԴԻԱՆՈՒԳՈՒՍԵՑԻ
ԲԱՅՑ ՈՒ ԵՐԿԱՐ ԺԱՄԱՆԱԿԻ
ԱՅԼ ԵՒ ՄԵՐԵՆ ԻՐԻ ԻՆՆ ԱՄՍԻ,
ՎԱՐՍՈՒՆ ԱՄՕԲ ՀՈՂ ՄՏԱՆԻ՝
ՈՐ Է ԱՅՈՒՄ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻ,
ՀԱՅԱՐ ՀԱՐԻՐԻ ԵՌԵՍՈՒՆ ՀՆԳԻ (= 1686)
[ՀԱՐԵՐԱԿԱՆ՝] ԹԱՎԱՆԻ
ՅԻՇԵՍԼ ԼԻԶԻԲ ՀԱՅՐ ՄԵՂԱՅԵՐ:

Ցապանագրին համեմատ կարապետ Վրդ. ծնած կ'ըլլայ 1626ին, իբրեւ այնպէրտ Ոսկանի գտնուած ժամանակ մը էջմիածին: Կենաց վեր-ջին տարիներն դարձած կ'երեւայ իւր Հայրե-նիքն յԱրքեպիսկոպոսէն եւ առաջնորդ կար-գուած, զոր հաղի 9 ամիս վարած կը վախճանի:

Հ. Ն. Ա.

3. ԿՈՄԵՏԱՐ ԱՐԴԱՊԵՏ ԵՒ "ՀԱՅ ԲՆԱՐԵՆԸ

Ցանկեակ տարիներ յառաջ "Արարատ" թերթին մէջ, կը նշմարուէր արդէն Հայ երա-

1 Ալպոյաճեան կարգադատ է որ Կաթեր, ըստ իմաստին եւ օրինակի այսպէս:

2 Մարիս ունի հոյժ Կաթի:

3 Անթիքեանի է այսպիսի կամ ծնուն բառ մը: